

РОЗДІЛ 2. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО
І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ
ПІД ВПЛИВОМ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВTENDENCIES OF DEVELOPMENT OF FOREIGN ECONOMIC RELATIONS
OF UKRAINE UNDER THE INFLUENCE OF INTEGRATION PROCESSES

У статті досліджено динаміку та особливості зовнішньоекономічних відносин України під впливом інтеграційних процесів, зокрема в контексті співробітництва з Європейським Союзом. Визначено передумови двостороннього співробітництва та нормативно-правове підґрунтя. На підставі оціночних показників проведено аналіз динаміки та рівня розвитку зовнішньоекономічних відносин України з Європейським Союзом, а саме аспект двосторонньої торгівлі та прями іноземні інвестиції з ЄС в Україну. Виявлено, що активізація зовнішньої торгівлі України з ЄС відбувалася у 2018 р., про що свідчить значна питома вага двосторонньої торгівлі (41,1% від загального обсягу торгівлі України). Тенденції розвитку зовнішньоекономічних відносин України в актуальних умовах інтеграції до Євросоюзу уявляються у важливій ролі партнерських торговельних відносинах та їх залежності від світової економіки. Визначено подальші перспективи розвитку зовнішньоекономічних відносин України під впливом інтеграційних процесів, сформувано рекомендаційні заходи щодо поліпшення стану двостороннього співробітництва Україна – ЄС.

Ключові слова: зовнішньоекономічні відносини, інтеграційні процеси, експорт, імпорт, прями іноземні інвестиції, двостороннє співробітництво, євроінтеграція.

В статті досліджено динаміку та особливості зовнішньоекономічних відносин

України під впливом інтеграційних процесів, в контексті співробітництва з Європейським Союзом. Определены предпосылки двустороннего сотрудничества, их нормативно-правовая основа. На основании оценочных показателей проведен анализ динамики и уровня развития внешнеэкономических отношений Украины с Европейским Союзом, а именно аспект двусторонней торговли и прямые иностранные инвестиции из ЕС в Украину. Выявлено, что активизация внешней торговли Украины с ЕС происходила в 2018 г., о чем свидетельствует значительный удельный вес двусторонней торговли (41,1% от общего объема торговли Украины). Тенденции развития внешнеэкономических отношений Украины в актуальных условиях интеграции в Евросоюз представляются в важной роли партнерских торговых отношений и их зависимости от мировой экономики. Определены дальнейшие перспективы развития внешнеэкономических отношений Украины под влиянием интеграционных процессов. Сформулированы рекомендательные меры по улучшению состояния двустороннего сотрудничества Украина – ЕС.

Ключевые слова: внешнеэкономические отношения, интеграционные процессы, экспорт, импорт, прямые иностранные инвестиции, двустороннее сотрудничество, евроинтеграция.

УДК 339.56.055

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.47-2>

Бондаревська К.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки
та управління національним
господарством
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

Звягінцев В.С.

студент
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

Bondarevskaya Xenia

Oles Honchar Dnipro National University
Zvyagintsev Vladislav
Oles Honchar Dnipro National University

The article explores the dynamics and peculiarities of Ukraine's foreign economic relations under the influence of integration processes, in particular in the context of cooperation with the European Union. Countries actively engage with them and seek to benefit from their economic and economic benefits. Therefore, Ukraine, planning its foreign economic relations, is guided by the advantages and incentives given to it by the European integration processes. It is revealed that the modern foreign economic activity of Ukraine under conditions of activation of the European integration processes is undergoing certain changes. The prerequisites for bilateral cooperation and the legal framework have been identified. Thus, Ukraine has received great incentives to intensify its foreign economic relations in the European direction by signing the Association Agreement with the European Union. On the basis of the evaluation indicators, the dynamics and level of development of Ukraine's foreign economic relations with the European Union were analyzed, namely, the bilateral trade aspect and foreign direct investment from the EU to Ukraine. It is revealed that the Ukrainian foreign trade intensification with the EU took place in 2018, as evidenced by the significant share of bilateral trade (41.1% of Ukraine's total trade). The tendencies of development of foreign economic relations of Ukraine in the current conditions of integration into the European Union are represented in the important role of partnership trade relations and their dependence on the world economy. Recently, Ukraine's foreign economic relations with the EU in the export of services, including transport services, especially pipeline services, as well as various business, professional, technical, construction, communications and travel services have become more active. All of them play an important role in bilateral relations. At the same time, the presence of Ukraine in the most dynamic areas of services such as tourism, information, engineering, scientific, technical, financial, management - is insignificant. Further prospects for the development of Ukraine's foreign economic relations under the influence of integration processes have been determined, and recommendations for improving the state of bilateral cooperation between Ukraine and the EU have been formed.

Key words: foreign economic relations, integration processes, exports, imports, foreign direct investment, bilateral cooperation, European integration.

Постановка проблеми. Великі можливості інтеграційних процесів створюють потужний потенціал для реалізації зовнішньоекономічних відносин країни. Сучасна зовнішньоекономічна діяльність України в умовах активізації євроінтеграційних процесів зазнає певних змін, що актуа-

лізує необхідність дослідження стану зовнішньоекономічних зв'язків України з Євросоюзом для використання ефектів від масштабів інтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасним дослідженням тенденцій розвитку зовнішньоекономічних відносин України

під впливом інтеграційних процесів присвячено чимало українських наукових праць. Більше уваги аспектам вивчення співробітництва України з Євросоюзом приділили такі науковці, як В. Романенко, Л. Лебедева, В. Мовчан, Н. Ситник, Г. Юркевич. Авторами визначено тенденції зовнішньоекономічних відносин України, але небагато уваги приділено саме проблемним питанням особливостей зовнішньоторговельних відносин України з ЄС у контексті ратифікації двосторонньої Угоди про асоціацію.

Постановка завдання. Розвиток зовнішньоекономічних відносин України є досить складним процесом у сучасних умовах глобалізації міжнародної торгівлі. Диверсифікація форм співробітництва та зовнішньоекономічних зв'язків країни потребує постійного аналізу окремих аспектів задля подальшого їх розширення і зміцнення зі стратегічними партнерами. Зокрема, особливої уваги у цьому контексті набувають дослідження оціночних показників зовнішньої торгівлі України, структура та географічний напрямок зовнішньоторговельних зв'язків. Отже, метою дослідження є визначення тенденцій розвитку зовнішньоекономічних відносин України під впливом інтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах розвитку глобалізації та активізації інтеграційних процесів національні економіки не можуть залишитися осторонь зовнішньоекономічних відносин. Країни активно залучаються до них та намагаються використовувати їхні переваги та ефекти виходячи зі своєї економічної доцільності. Україна, плануючи свої зовнішньоекономічні відносини, також керується перевагами та стимулами, які їй надають євроінтеграційні процеси.

Зовнішньоекономічні відносини України здійснюються за рахунок провадження нею зовнішньоекономічної діяльності. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іно-

земних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [1].

21 березня 2014 р. Україна отримала великі стимули для активізації своїх зовнішньоекономічних відносин в європейському напрямі за рахунок підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (це політичний складник), а 27 червня 2014 р. було підписано економічний складник [2; 3].

Відповідні події відкрили нові горизонти України для здійснення зовнішньоекономічних відносин під впливом інтеграційних процесів та завоювання нових ніш на європейських ринках. Зміни в зовнішній торгівлі між Україною та Євросоюзом демонструють певні коливання під дією зовнішніх та внутрішніх чинників (рис. 1).

Активізація зовнішньої торгівлі України з ЄС відбувалася у 2018 р., про що свідчить значна питома вага двосторонньої торгівлі (41,1% від загального обсягу торгівлі України). Протягом 2018 р. загальний обсяг торгівлі товарами та послугами між Україною та ЄС становив 49 317,1 млн. дол. США. У 2018 р. обсяги українського експорту до країн ЄС становили 23 032 млн. дол. США, що на 14,3% перевищило показник попереднього року. Імпорт із країн ЄС у 2018 р. дорівнював 26 285,1 млн. дол. США, що на 12,7% перевищило показник попереднього року. У двосторонній торгівлі зберігалася негативне сальдо у розмірі 3 253,1 млн. дол. США [4].

Зовнішньоекономічні відносини України з Євросоюзом є стратегічно важливими для нашої країни з огляду не лише на географічний чинник, а й у контексті подальшої інтеграції України в структури ЄС. Найбільшими торговельними партнерами України серед країн ЄС у 2018 р. були Німеччина (18,1%), Польща (14,7%), Італія (9,8%), Угорщина (6,1%), Нідерланди (5,5%), Велика Британія (5,1%), Франція (4,6%) [4].

Активізувалися зовнішньоекономічні орієнтири України в напрямку експорту продукції до

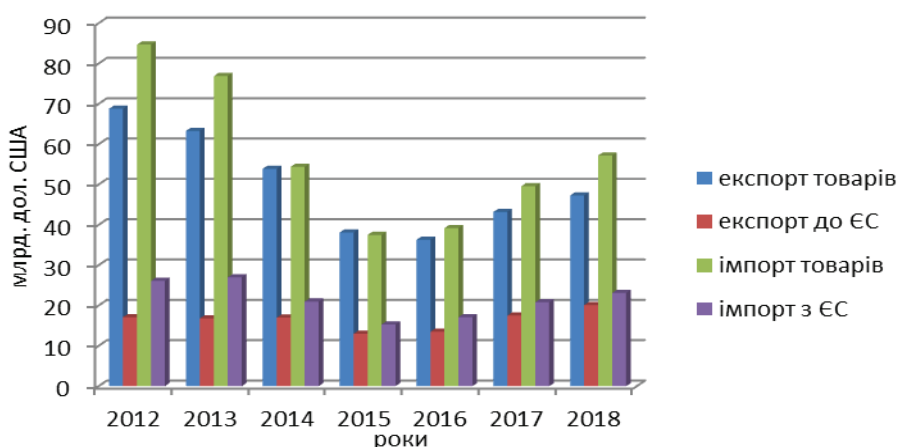


Рис. 1. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами України, у тому числі з країнами ЄС, за 2012–2018 рр., млрд. дол. США

Джерело: складено авторами за даними [4]

Польщі (питома вага експорту у 2018 р. становила 14,9%), Італії (11,9%), Німеччини (11,3%), Нідерландів (7,8%), Угорщини (7,4%), Іспанії (6,2%), Великої Британії (4,9%). Найбільші імпортери з ЄС до України представлені такими країнами, як Німеччина (24,2%), Польща (14,5%), Італія (7,9%), Франція (6,1%), Велика Британія (5,3%), Угорщина (5%), Чехія (4,1%), Нідерланди (3,5%) [4].

Ураховуючи відповідні тенденції розвитку зовнішньоекономічних відносин України з країнами ЄС, виділяються такі групи торговельних партнерів України за обсягами торговельного обороту (табл. 1).

Товарний напрям зовнішньоекономічних відносин України з Євросоюзом відрізняється розгалуженою структурою статей експорту. До основних товарних категорій українського експорту до ЄС належать: чорні метали (18,4%); електричні машини і устаткування (11,8%); зернові культури (11,0%); руди, шлаки та зола (9,0%); насіння та плоди олійних рослин (5,8%); жири та олії тваринного або рослинного походження (5,7%); деревина і вироби з деревини (5,2%). Але все ж таки ще простежується досить низька ефективність використання українськими підприємствами торговельних переваг ЄС [3].

Останнім часом певної активізації набули зовнішньоекономічні відносини України з ЄС в експорті послуг, зокрема транспортні послуги, особливо послуги трубопровідного транспорту, а також різні ділові, професійні, технічні, будівельні послуги, зв'язку та подорожі. Усі вони відіграють важливу роль у двосторонніх відносинах. При цьому присутність України в найбільш динамічних сферах послуг: туристичних, інформаційних, інженерних, науково-технічних, фінансових, управлінських є незначною.

тому зазначені структурні особливості української зовнішньої торгівлі послугами потребують істотних змін, що в перспективі прискорить входження України до економічного простору Євросоюзу.

Аналіз сучасних зовнішньоекономічних відносин України під впливом інтеграційних процесів свідчить про недостатнє використання країною потенціалу співробітництва з Євросоюзом, а також про існування низки гальмуючих проблем. Важливу роль може відіграти реалізація потенціалу в галузі транзиту енергоносіїв, авіаційних транспортних перевезень. Для підвищення ефективності присутності України на ринках ЄС важливим є піднесення рівня розвитку високих технологій та включення її до глобального високотехнологічного простору [7].

Національна економіка України потребує кардинальних змін: ведення політики, орієнтованої на збільшення обсягів товарного експорту через упровадження інноваційних розробок; підвищення якості вітчизняної продукції, яка має відповідати світовим нормам і стандартам; створення достатнього рівня конкурентоспроможності національних товарів на європейських ринках; зменшення обсягів імпортової продукції з ЄС на українському ринку, яка має вітчизняні аналоги. Стимулюючи розвиток експортоорієнтованих галузей, Україна не лише посилить зовнішньоекономічні відносини з Євросоюзом, а й більше поповнить державний бюджет за рахунок зростання обсягів продажу більш якісної та конкурентоспроможної продукції [5].

Зовнішньоекономічні відносини України під впливом інтеграційних процесів також активізувалися в інвестиційному середовищі. Прямі іноземні інвестиції є визначальною передумовою розвитку національної економіки України (рис. 2).

Таблиця 1

Основні торговельні партнери України серед країн ЄС

Торговельний оборот	Країни групи
Перша група – 2 млрд дол. США	Італія, Польща, Німеччина, Угорщина, Велика Британія та Франція
Друга група – від 1 до 2 млрд дол. США	Нідерланди, Чехія, Австрія, Румунія, Словаччина, Іспанія, Бельгія
Третя група – до 1 млрд дол. США	Кіпр, Литва, Швеція, Болгарія, Фінляндія, Словенія, Данія, Естонія, Греція, Латвія, Португалія, Ірландія, Мальта, Люксембург

Джерело: складено авторами за даними [4]

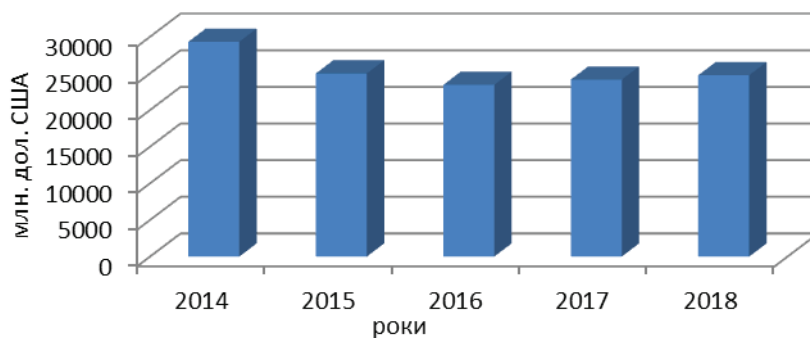


Рис. 2. Прямі іноземні інвестиції в економіку України з Європейського Союзу, млн. дол. США

Джерело: складено авторами за даними [6]

Після спаду прямих іноземних інвестицій з Євро-союзу в 2016 р. 2017 та 2018 рр. демонструють при-тік європейського капіталу в економіку України, що є важливим індикатором поліпшення стану зовніш-ньоєкономічних відносин України з європейськими партнерами. Позитивні зрушення в диверсифікації ринків збуту української продукції, доступ до залу-чення фінансових ресурсів, поліпшення інституці-ональної структури національної економіки – усе це позитивно вплинуло на розширення зовніш-ньоєкономічних відносин України з Європейським Союзом. Відповідна активізація зовнішньоєконо-мічних орієнтирів України позначилася на поліп-шенні її позицій у рейтингу Глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК) 2017/2018, де вона піднялася на чотири пункти і зайняла 81-е місце серед 137 країн світу, які досліджувалися (у ГІК 2016/2017 – 85-е місце серед 138 країн) [8].

Україна не повинна втрачати започатковані тенденції нарощування стимулів у зовнішньоєко-номічних відносинах, зокрема в процесі надход-ження прямих іноземних інвестицій у національну економіку. Але певні прогалини у нормативно-пра-вовій базі інвестиційної діяльності потребують тер-мінового вдосконалення. Також для приваблення європейських партнерів Україні доцільно внести певну прозорість у процеси приватизації, акти-візувати розвиток корпоративного управління та формування позитивного іміджу країни для закор-донних інвесторів. Активізація зовнішньоєкономі-чних відносин України можлива й за рахунок певної переорієнтації зовнішньоєкономічної діяльності на експортні галузі шляхом підвищення конкуренто-спроможності української продукції; використання інноваційних технологій у виробничих процесах; стимулювання розвитку експортоорієнтованих галузей; поліпшення економічного та інвестицій-ного середовища і постійної стабілізації валютного курсу гривні до інших валют світу.

Висновки з проведеного дослідження. Вива-жена державна політика стимулювання експорту, організація оперативної роботи державних органів щодо активного просування української експорт-ної продукції на зовнішні ринки та захист інтер-есів вітчизняних експортерів за кордоном зможуть зміцнити позиції України на світових ринках, тим самим у перспективі підвищити ступінь інтенсифі-кації зовнішньоєкономічних відносин України під впливом інтеграційних процесів. Ефективна реалізація зовнішньоєкономічних відносин України можлива за умови довгострокової співпраці наці-ональних суб'єктів господарювання зі стратегіч-ними зовнішньоторговельними партнерами. Також активна дієва державна політика щодо залучення іноземних інвестицій дасть змогу оновити вироб-ничі потужності та підвищити рівень конкуренто-спроможності товарів вітчизняного виробництва й завоювати нові ніші на світових ринках.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959-ХІІ від 16.04.1991 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 30.11.2019).
2. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асо-ціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» №1678-VII від 16.09.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2> (дата звернення: 30.11.2019).
3. Відносини між ЄС та Україною: інформаційна довідка. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_uk/29685 (дата звернення: 30.11.2019).
4. Географічна структура зовнішньої торгівлі України. *Офіційний сайт Державної служби статисти-ки України*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 30.11.2019).
5. Романенко В.А., Лебедева Л.В. Зовнішня тор-гівля України з ЄС: тенденції, проблеми перспек-тиви. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 71–77. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/11.pdf (дата звернення: 30.11.2019).
6. Інвестиційний клімат в Україні. *Офіційний сайт Міністерства фінансів України*. URL: <http://www.mfa.gov.ua> (дата звернення: 30.11.2019).
7. Ситник Н.С., Юркевич Г.І. Сучасний стан роз-витку зовнішньоторговельних відносин України з Європейським Союзом. *Молодий вчений*. 2018. № 2(54). С. 417–420.
8. Торговельно-економічне співробітництво Україна – ЄС / Представництво України при Євро-пейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/ukraine-eu-trade> (дата звернення: 30.11.2019).

REFERENCES:

1. Law of Ukraine "On Foreign Economic Activity" (as amended). Available at: <https://www.rada.gov.ua> (accessed 30 November 2019).
2. Law of Ukraine "On Ratification of the Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part". Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2> (accessed 30 November 2019).
3. EU-Ukraine relations: background вебсайт. Avail-able at: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_uk/29685 (accessed 30 November 2019).
4. The geographical structure of Ukraine's foreign trade. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. вебсайт. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 30 November 2019).
5. Romanenko V.A., Lebedeva L.V. (2017) Zovnish-nya torhivlya Ukrayiny z YES: tendentsiyi, problemy per-spektyvy [Ukraine's foreign trade with the EU: trends, prospects]. *Economy and society*. vol. 9. pp. 71–77. Available at: http://www.economyandsociety.in.ua/jour-nal/9_ukr/11.pdf (accessed 30 November 2019).
6. Investment climate in Ukraine. Official site of the Ministry of Finance of Ukraine. вебсайт. Available at: <http://www.mfa.gov.ua>. (accessed 30 November 2019).

7. Sytnyk N.S., Yurkevych H.I. (2018) Suchasny stan rozvytku zovnishn'otorhovel'nykh vidnosyn Ukrayiny z Yevropeys'kym Soyuzom [The current state of development of Ukraine's foreign trade relations with the European Union]. Young scientist. vol. 2 (54), pp. 417–420.

8. Ukraine-EU trade and economic cooperation. Representation of Ukraine to the European Union and the European Atomic Energy Community. Available at: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/ukraine-eu-trade> (accessed 30 November 2019).